

Dějiny Předního východu

Literatura ke studiu

- Gombár, Eduard – Pecha, Lukáš, *Dějiny Iráku*. Praha: Lidové noviny, 2013, str. 7–198 (pravěk a starověk).
- Van De Mieroop, Marc, *Dějiny starověkého Blízkého východu*. Praha: Academia, 2010.
- Nováková, Nea – Pecha, Lukáš – Rahman, Furat, *Dějiny Mezopotámie*. Praha: Karolinum, 1998.
- Prosecký, Jiří a kol., *Encyklopedie starověkého Předního východu*. Praha: Libri, 1999.
- Roaf, Michael, *Svět staré Mezopotámie a starověkého Blízkého východu*. Praha: Knižní klub, 1998.
- Glassner, Jean-Jacques, *Mezopotámie: 34. století př. n. l. až 539 př. n. l.* Praha: Lidové noviny, 2004.

Časové vymezení

- Pravěk (paleolit, mezolit, neolit, chalkolit)
- Starověk (od počátku doby bronzové až do parthského období); 3000 př. n. l. – 224 n. l.

Prostorové vymezení

- Kritéria (geografická, kulturně historická)
- Přední východ = oblasti, jejichž historický vývoj byl ve sledovaném období navzájem propojen + vykazují podobnosti v materiální a duchovní kultuře
- → vymezení pojmu PV je velmi vágní

Prostorové vymezení

- Mezopotámie (moderní Irák)
- Anatolie (Malá Asie; moderní Turecko)
- Syropalestina (moderní Sýrie, Libanon, Izrael, Jordánsko)
- Sever a východ Arabského poloostrova
- Perský záliv
- Írán
- Kavkaz
- Egypt

Mezopotámie

- Jižní část (Babylonie); dělí se na Sumer (jih) a Akkad (sever); ve starověku název Karduniaš (z kassitštiny; od poloviny 2. tis. př. n. l.)
- Severní část (Asýrie)
- Žádný souhrnný starověký název

Anatolie

- Žádný souhrnný starověký název; označení „Anatolie“ a „Malá Asie“ se objevují až v antice
- Označení podle jednotlivých regionů a států (Chatti, Arzawa, Achchijawa, Kizzuwatna, Urartu, Frýgie, Lýdie, Lykie...)

Syropalestina (Levanta)

- Žádný souhrnný starověký název; označení „Sýrie“, „Palestina“, „Syropalestina“ se objevují až v antice
- Označení podle jednotlivých regionů a států (Ebla, Jamchad, Mitanni, Alalach, Ugarit, Amurru, Foiníkie, Izrael, Judsko, Ammón, Moáb, Edóm, Damašek...)

Arabský poloostrov

- Žádný souhrnný starověký název
- Ke starověkému PV řadíme severní a východní část Arabského poloostrova
- (arabské kmeny)

Perský (Arabský) záliv

- Žádný souhrnný starověký název
- Nejvýznamnější lokalita = Bahrajn (Dilmun); kontakty s Mezopotámií, Íránem a povodím Indu

Írán

- Žádný souhrnný starověký název
- Označení podle jednotlivých regionů a států (Elam, Marchaši, Pašime, Šimaški, Awan, Chamazi...)

Kavkaz

- Žádný souhrnný starověký název
- Kontakty s PV – zejm. v 1. tis. př. n. l. (stát Urartu); Arménie

Egypt

- Dělení na Horní a Dolní Egypt (politické, kulturní rozdíly)
- Většinou se nezahrnuje k PV
- historické důvody; svébytnost egyptské kultury; dějiny oboru – egyptologie se etablovala jako samostatná vědní disciplína; stejně tak asyriologie, sumerologie, chetitologie aj.)

Problematika názvu

- Přední východ (starověké dějiny)
- Blízký východ (spíše v kontextu středověkých a pozdějších dějin)
- Střední východ (příliš široké vymezení)
- Jihozápadní Asie (žádné politické konotace; čistě geografický pojem)
- Přední Asie, Přední Orient (zastaralé)

Etnická a jazyková struktura Blízkého východu

Možnosti rekonstrukce

- Přímé doklady = ideální stav
- Nepřímé doklady
 - vlastní jména = osoby, božstva, toponyma
 - lexikální výpůjčky
 - slovníky

Klasifikace jazyků

- Typologická (podle analogických rysů ve fonologii, morfologii a syntaxi)
- Genetická (podle příbuznosti jazyků); člení se na rodiny

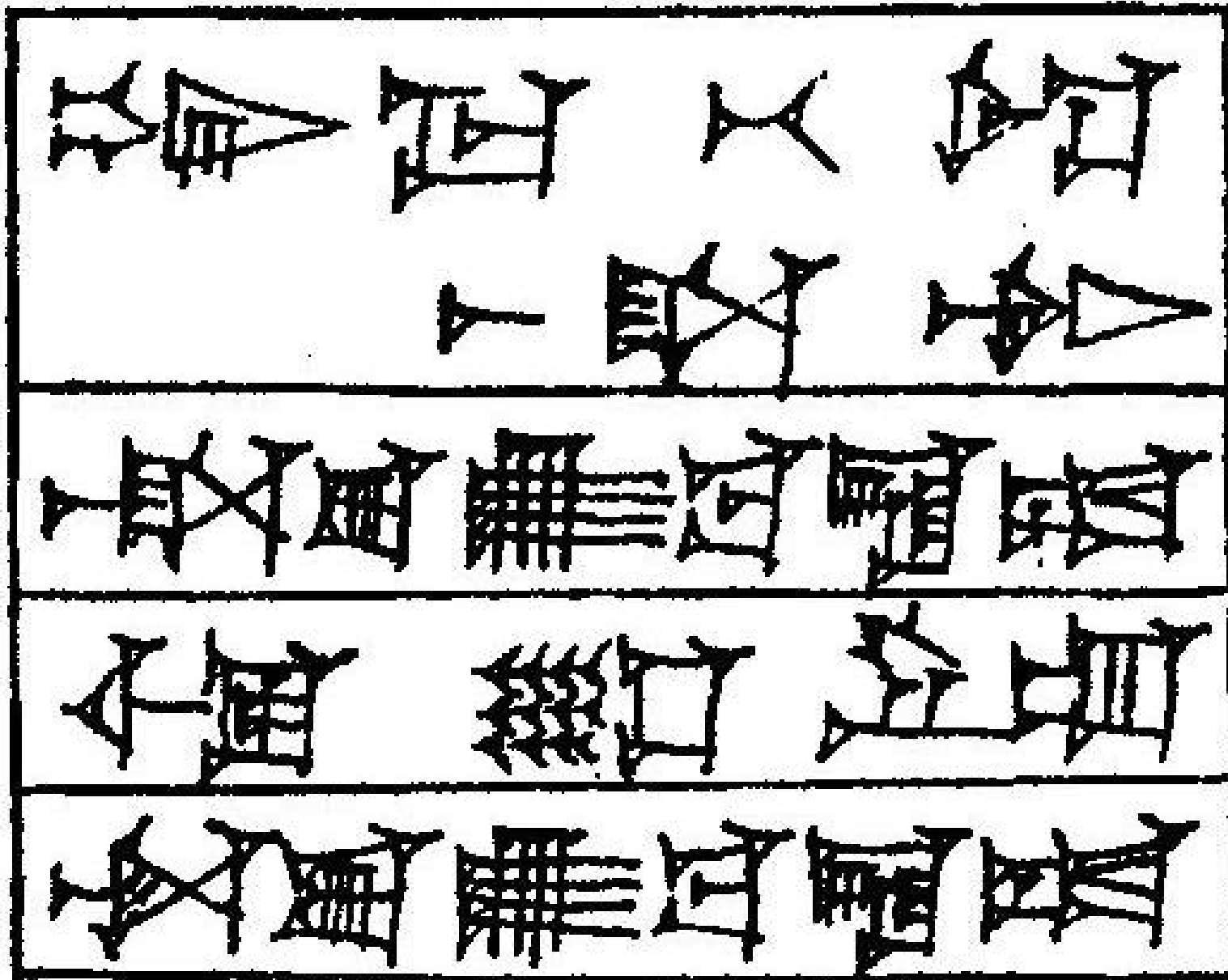
Genetická klasifikace jazyků

- **Semitohamitské (afroasijské) jazyky** (akkadština, eblajština, amorejšťina, ugaritština, foiničťina, aramejšťina, hebrejšťina, arabština, egyptština)
- **Indoevropské jazyky** (chetitština, luvijština, palajština, lýdština, frygijština, lykijština, perština, médština)
- **Nezařaditelné jazyky** (sumerština, churritština, urartejšťina, elamština, chattijština)

Písmo

- Piktografické urucké (3500–3000 př. n. l.): jižní Mezopotámie (Uruk)
- Klínové (3000 př. n. l. – 100 n. l.): vzniklo v jižní Mezopotámii, rozšířilo se na celý PV
- Hieroglyfické (3200 př. n. l. – 400 n. l.): Egypt, Syropalestina
 - hieratické, démotické písmo
- Hlásková (konsonantická) písma (od r. 1500 př. n. l.): ugaritské, foinické, aramejské, hebrejské, arabské
- Řekové převzali foinické písmo → latinka

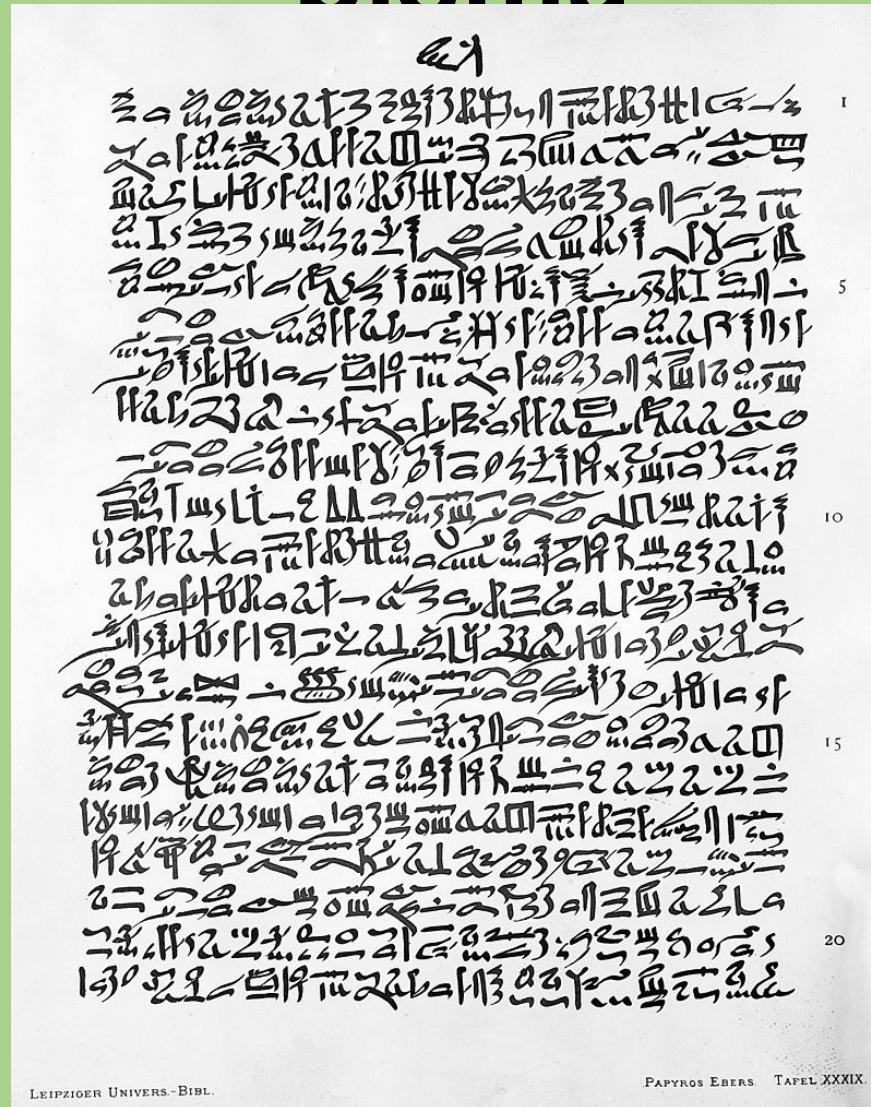
Ukázka klínového písma

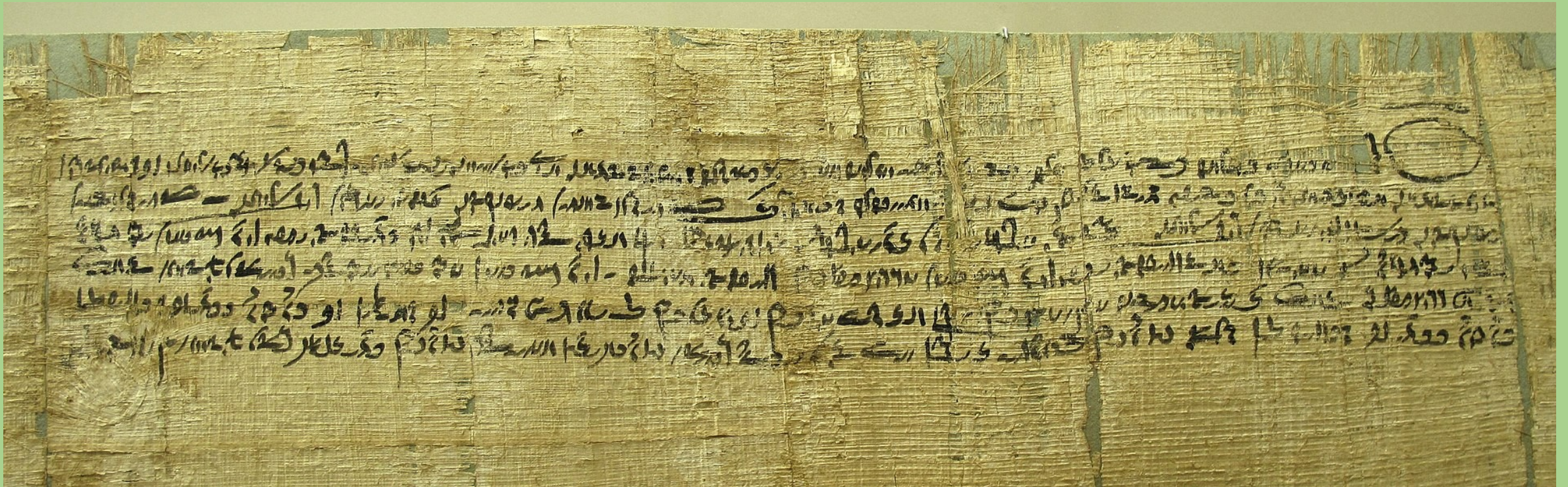
Ukázka egyptského hieroglyfického písma

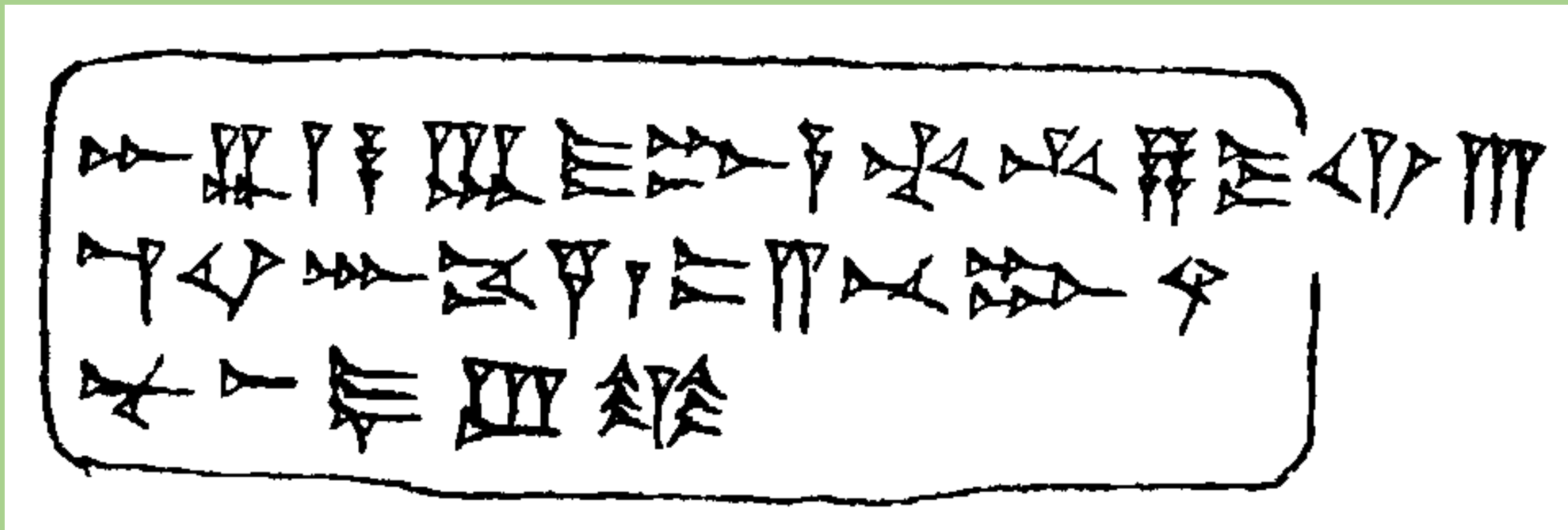
Ukázka egyptského hieratického písma

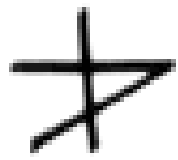
Ukázka egyptského démotického písma

Ukázka ugaritského písma

Ukázka foinického písma

aleph

beth

gimel

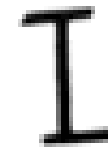
daleth

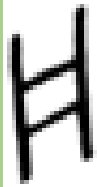
he

waw

zayin

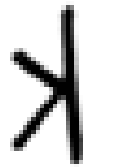
heth

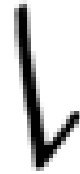
teth

yodh

kaph

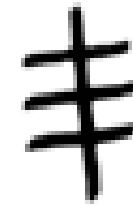
lamedh

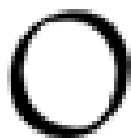
mem

nun

samekh

ayin

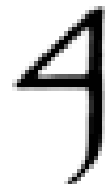
pe

tsade

qoph

resh

shin

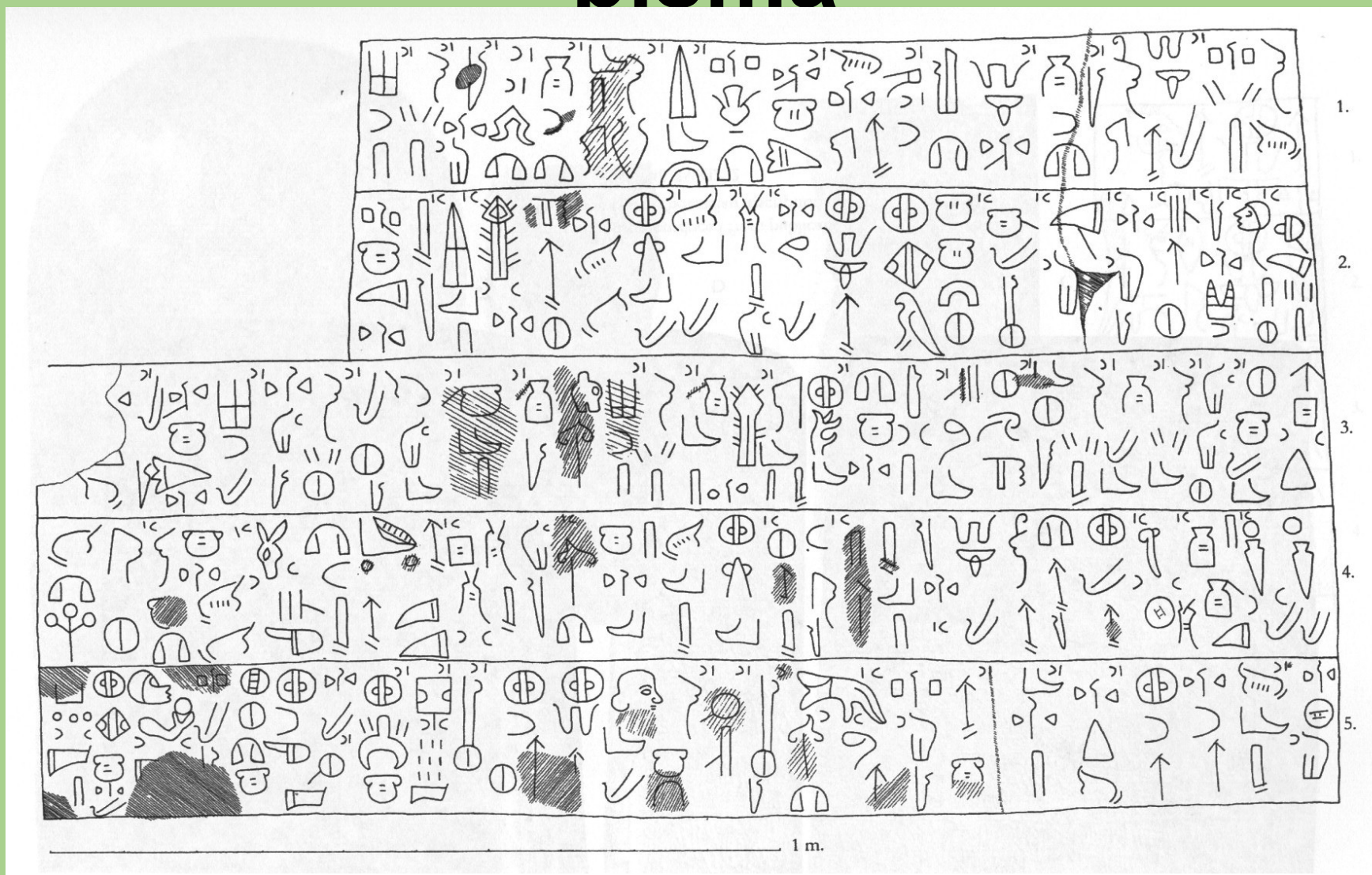

taw

Ukázka hebrejského (kvadrátního) písma

1 בְּרֵאשִׁית בָּרָא אֱלֹהִים אֶת הַשָּׁמַיִם
וְאֶת הָאָרֶץ: 2 וְהָאָרֶץ הָיְתָה תְהוֹמוֹ
וּבְהוֹי וְחֹשֶׁךְ עַל-פְּנֵי תְהוֹם וּרוּחַ
אֱלֹהִים מְרַחֶפֶת עַל-פְּנֵי הַמַּיִם: 3
וַיֹּאמֶר אֱלֹהִים יְהִי אוֹר וַיְהִי-אוֹר: 4
וַיֵּרָא אֱלֹהִים אֶת-הָאוֹר כִּי-טוֹב
וַיַּבְדֵּל אֱלֹהִים בֵּין הָאוֹר וּבֵין
הַחֹשֶׁךְ: 5 וַיִּקְרָא אֱלֹהִים לְאוֹר יוֹם
וּלְחֹשֶׁךְ קָרָא לַיְלָה וַיְהִי-עֶרֶב וַיְהִי-
בֹקֶר יוֹם אֶחָד: 6 וַיֹּאמֶר אֱלֹהִים
יְהִי רָקִיעַ בְּתוֹךְ הַמַּיִם וַיְהִי מְבֹרָל
בֵּין מַיִם לְמַיִם: 7 וַיַּעַשׂ אֱלֹהִים אֶת-

Ukázka luvijského hieroglyfického písma

Ukázka středoperského písma

سپهبدانان و سپهبدانان و سپهبدانان و سپهبدانان
سپهبدانان و سپهبدانان و سپهبدانان و سپهبدانان
سپهبدانان و سپهبدانان و سپهبدانان و سپهبدانان
سپهبدانان و سپهبدانان و سپهبدانان و سپهبدانان

Prameny k dějinám PV

- Hmotné prameny
- Písemné prameny

Hmotné prameny

- Artefakty (stavby, hroby, keramika, nástroje, zbraně, ozdoby, kultovní předměty) – hlína, kámen, kovy, kost, organické materiály
- Paleobotanický materiál (obilná zrna)
- Paleozoologický materiál (kosti)
- Kosterní pozůstatky člověka

Archeologie na Blízkém východě

- 19. stol. a počátek 20. stol.: britské, francouzské, německé, americké vykopávky (důraz na izolované artefakty)
- Po 2. světové válce: velký rozvoj archeologie na BV (komplexní výzkum lokalit)
- V současné době: dočasný útlum, postupné obnovování; nedostatečná ochrana památek
- Ilegální výkopy (nedostatečná nebo žádná dokumentace)

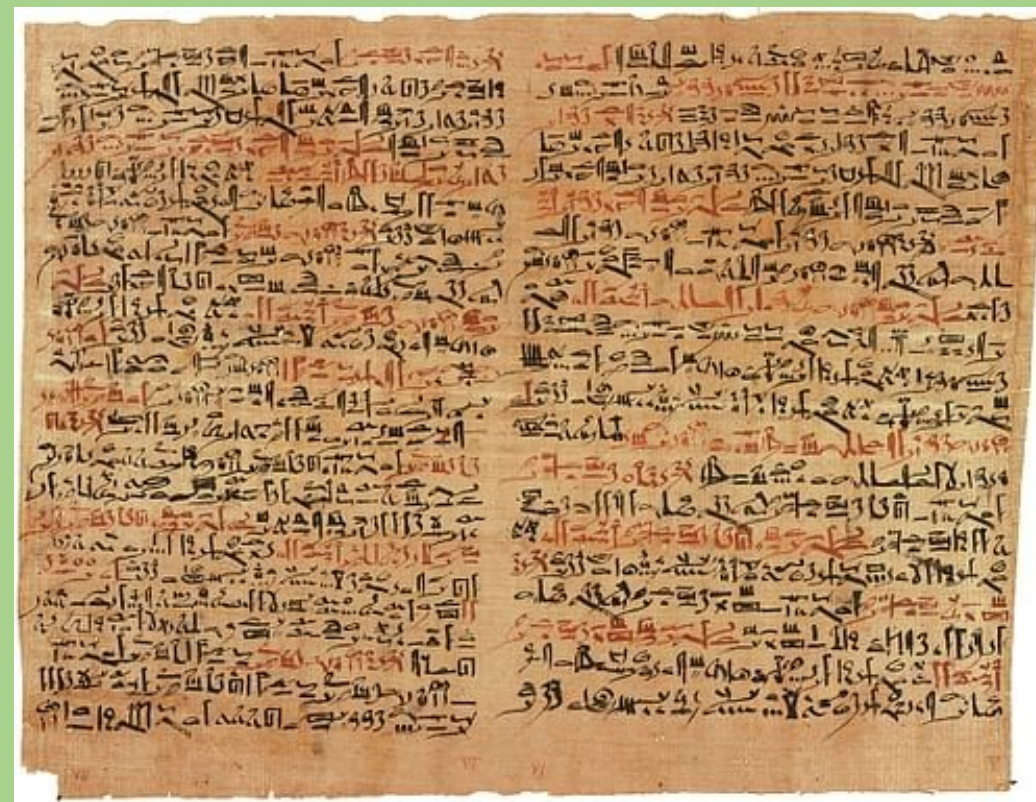
Písemné prameny

- Přednosti:
 - velké množství textů
 - velká tematická rozmanitost
- Nedostatky
 - nerovnoměrné rozložení v čase a prostoru
 - nedostatečná dokumentace (starší nebo ilegální vykopávky)
 - nedostatečné znalosti jazyků

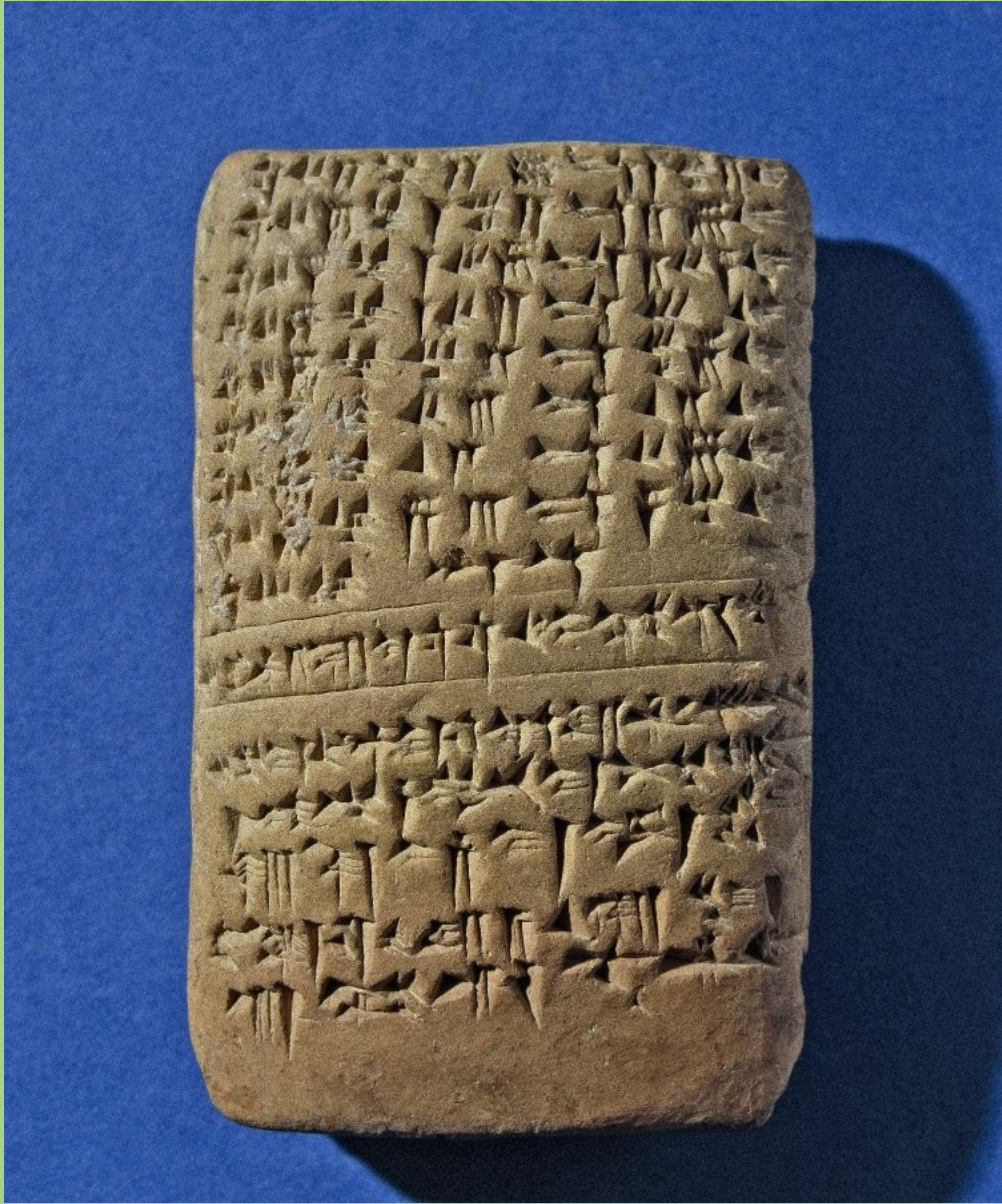

Nosiče písma

- Hlína: tabulky, další předměty (válce, hranoly, kužely, cihly, keramika, střepy = ostrakon, pl. ostraka, pečtidla, sochy)
- Kámen (stély, sochy, nádoby, pečtidla, tabulky, závaží, zbraně, stavební kámen, nástěnné reliéfy, skalní stěny)
- Kov (nádoby, zbraně, sochy, tabulky)
- Organické materiály (kůže, papyrus, dřevo, vosk)

Bible History Online

Typologie písemných pramenů

- Komemorativní texty
- Vlastnické texty
- Právní texty
- Hospodářské texty
- Dopisy
- Odborné texty
- Náboženské texty
- Literární texty

Komemorativní texty

- Funkce: uchovat památku na určitou událost či osobu
- Druhy:
 - královské nápisy (stavební, dedikační, historické)
 - náhrobní nápisy

Ukázka královského nápisu (Chammu-rabi; 1792-1750 př. n. l.)

Já jsem Chammu-rabi, mocný král, král Babylonu, král čtyř světových stran, budovatel země, král, jehož skutky jsou milé Šamašovi a Mardukovi.

Jako velikou horu jsem pozvedl hliněnou hradbu kolem Sippiru a obklopil jsem ji vodním příkopem.

Dal jsem prokopat Eufrat až k Sippiru a vybudoval jsem tam prosperující přístav.

Ukázka královského nápisu (Sinacherib; 704-681 př. n. l.)

Obrátil jsem se na Aššura, Sína, Šamaše, Béla, Nabúa, Nergala, Ištar z Ninive, Ištar z Arba'ilu, na bohy, kteří mi pomáhají, abych porazil mocného nepřítele. Brzy vyslyšeli mé modlitby a přišli mi na pomoc. Rozběsnil jsem se jako lev, oblékl jsem si zbroj, na hlavu jsem si nasadil bitevní přilbu. Do svého skvělého bitevního vozu, který sráží nepřátele, s rozhněvaným srdcem jsem rychle nastoupil. Mocný luk, který mi svěřil Aššur, jsem uchopil do rukou. Šípy, které probodnou hrdlo, jsem popadl. Na celé vojsko zlých nepřátel jsem vykřikl hlasitě jako bouře, jako Adad jsem zařval.

Ukázka královského nápisu (Sinacherib; 704-681 př. n. l.)

Rychle jsem je pobil jako tučné býky na provaze a ušetřil jsem jim porážku. Podřízl jsem jim hrdla jako ovcím. Přesekl jsem jejich vznešené krky jako provazy. Jako mohutnou povodeň po jarních deštích jsem nechal téci jejich krev po širé zemi. Rychlí koně, zapřažení do mého vozu, se nořili do záplav jejich krve jako do řeky. Kola mého bitevního vozu, který sráží zloduchy a ničemy, byla potřísněna krví a výkaly. Mrtvolami jejich válečníků jsem naplnil step jako trávou.

Vlastnické texty

- Funkce: zaznamenat vztah (zejm. vlastnický) určité osoby k určitému předmětu
- Druhy:
 - nápisy na pečetidlech
 - nápisy na mincích

Právní texty

- Funkce: zaznamenat určitou právní zvyklost či právní transakci
- Druhy:
 - normativní texty (zákoníky, edikty)
 - záznamy z praxe (smlouvy, zápisy ze soudních jednání)
 - zvláštní typ: mezistátní smlouvy

Ukázka zákoníku (Chammu-rabi)

- *Jestliže se někdo proboural do domu, bude před touto dírou zabit a pověšen.*
- *Jestliže v něčím domě vypukl požár a někdo, kdo přišel k hašení, upřel pohled na majetek vlastníka domu a majetek vlastníka domu si vzal, tento člověk bude hozen do tohoto ohně.*
- *Jestliže si někdo najal pole k obdělání, avšak na poli nevypěstoval obilí, prokáží mu, že na poli nepracoval; majiteli pole dá obilí (poměrně) podle (úrody) svého suseda.*

Hospodářské texty

- Funkce: zaznamenat činnosti hospodářského charakteru
- Druhy:
 - účetní záznamy (potvrzení o příjmech a výdajích)
 - seznamy movitého a nemovitého majetku, osob

Dopisy

- Funkce: zaznamenat komunikaci mezi osobami a/nebo institucemi
- Druhy:
 - soukromá korespondence
 - úřední korespondence
 - zvláštní typ: diplomatická korespondence (el-Amarna = Achetaton; Chattuša)

Ukázka diplomatické korespondence

(Tušratta → Amenhotep III.)

*Řekni Nimmurejovi, králi Egypta,
mému bratrovi, mému zeti, kterého miluji
a který mne miluje:*

*Takto praví Tušratta, král Mitanni,
který Tě miluje, Tvůj tchán:*

Daří se mi dobře. Nechť i Tobě se daří dobře.

*Tvému domu, Taduchepě, mé dceři,
a Tvé manželce, kterou miluješ, nechť se daří dobře.*

Ukázka diplomatické korespondence

(Tušratta → Amenhotep III.)

*Tvým dalším manželkám, Tvým synům, Tvým hodnostářům,
Tvým vozům, Tvým koním,
Tvým vojenským jednotkám, Tvé zemi a
všemu dalšímu, co Ti náleží, nechť se daří velmi, velmi dobře.*

Ukázka diplomatické korespondence (vazalův dopis)

*Řekni králi, mému pánovi,
mému bohu, mému Slunci, dechu
mého života:*

*Takto (praví) Zimreddi, vládce
Sidonu:*

*Padám k nohám mého pána,
boha, Slunce, dechu mého života;
k nohám mého pána, mého boha,
mého Slunce, dechu mého života,
sedmkrát a sedmkrát.*

Odborné texty

- Funkce: zaznamenat znalosti z určitého oboru
- Druhy:
 - geografie
 - botanika
 - zoologie
 - medicína
 - matematika
 - astronomie
 - hudba
 - lingvistika
 - historiografie (seznamy králů, datovacích formulí, eponymů, kroniky, biografické a autobiografické texty)
 - výklad božích znamení (omina)

Náboženské texty

- Funkce: pojednávat o abstraktních, obecných otázkách
 - mýty (Enúma eliš, Atram-chasís)
 - eposy (Gilgameš)
 - hymny (božstva, chrámy, panovníci)
 - rituální texty (obřady k uctívání bohů, předků, pohřební rituály)
 - modlitby
 - zaklínání
 - žalozpěvy

Ukázka mýtu (Enúma eliš)

*Když nahoře nebesa nebyla pojmenována,
dole zem jménem nebyla zvána,
(byl tu jen) prvotní Apsú, jejich zploditel,
(a) hřmotná Tiámat, rodička veškerenstva.
Své vody mísili dohromady,
houštiny z rákosu se vzájemně nesplétaly
a stvoly se na sebe nenavrstvily.*

(I. tabulka, ř. 1–6)

Ukázka mýtu (Enúma eliš)

*Pozvedl pán potopu, svou mocnou zbraň,
v hrůzný vůz bouře, jíž vzdorovati nelze, vstoupil,
čtyřspřeží připřáhl k němu.*

*Zabijáka, Nemilosrdného, Pustošitele, Okřídleného;
pysky mají odhaleny, jejich zuby nesou jed.*

Neznají únavu a umějí pustošit.

*Po pravici jeho boj hrozný a zápas stojí,
po levici bitva, jež všechny spiklence sráží.*

*Oblékl si oděv (a) pancíř, jenž hrůzu vzbuzuje,
děsivou božskou září pokrýl si hlavu.*

(IV. tabulka, ř. 49–58)

Ukázka eposu (Gilgameš)

*Ten, jenž hlubinu zřel, (samotné) základy země,
jenž cesty poznal (a) pochopil vše,
Gilgameš, jenž hlubinu zřel, (samotné) základy země,
jenž cesty poznal (a) pochopil vše,
prozkoumal všechny svatyně,
veškerou moudrost všeho on seznal.
Tajemné věci uviděl a odhalil skryté,
přinesl o tom zvěst, co před potopou se stalo.
Dlouhou pouť vykonal a znaven spočinul;
všechna ta stráž zapsána byla v (kamennou) stélu.
(I. tabulka, ř. 1–10)*

Literární texty

- Funkce: poučit a pobavit čtenáře
 - bajky, pohádky
 - povídky
 - dialogy (spory)
 - mudroslovné texty (Babylonský Job, Babylonská theodicea)
 - naučení (Ptahhotep)
 - biografické texty (Sinuhet)
 - přísloví
 - hádanky
 - satirická a humoristická literatura